

L'hora de la tolerància als mitjans

Conferència mundial sobre el paper dels periodistes davant la xenofòbia i el racisme

—Josep Pernau—

“No m’importaria figurar en el Llibre Guinness dels Rècords per ser el periodista menys objectiu del món en la defensa dels drets humans. Quan el meu país sigui lliure tornaré al periodisme”. La frase és de José Ramos Horta, premi Nobel de la Pau 1996. Des que el seu país, l’excolònia portuguesa Timor Oriental, va ser ocupat per Indonèsia ara fa 22 anys, viatja pel món per denunciar la injustícia i les violacions del drets humans en qualsevol racó del planeta. Ara ha estat a Bilbao, com a participant en la Conferència Mundial de Periodistes per la Tolerància, celebrada els dies 2, 3 i 4 de maig, organitzada per la Federació Internacional de Periodistes amb el suport del sindicat basc ELA-STV. Amb el propòsit d’analitzar el paper dels mitjans de comunicació davant els fenòmens del racisme i la xenofòbia, professionals i especialistes de setanta països s’han trobat a la capital de Biscaia.

— Els periodistes poden contribuir perquè els sentiments de la gent no siguin hostils cap a ningú —

A la pàgina de la dreta, el premi Nobel de la Pau 1996 José Ramos Horta, amb el bisbe de San Sebastián, José María Setién, i el secretari del sindicat ELA-STV, José Elorrieta.

La paraula que convoca tanta gent —el lema de l'encontre era "L'hora de la Tolerància"— ja és qüestionada. "El que es tolera es considera dolent o perjudicial. En el fons estem pensant: 'Ens hem d'aguantar'". Era una reflexió del bisbe de Sant Sebastià, José María Setién. El mateix expressava el rector de la Universitat de la Pau, de Costa Rica, Francisco Barahona: amb la tolerància disculpem, consentim, justifiquem. S'hauria de buscar un concepte més dinàmic, menys passiu; potser 'convivència'. I el representant del Consell d'Europa, Peter Leuprecht, recordava una imatge molt gràfica de l'expresident del Tribunal Constitucional espanyol, Francisco Tomás y Valiente, assassinat pels intolerants d'ETA, quan deia que la tolerància a Espanya havia servit per designar les cases de mal nom, els prostíbuls.

A la sala hi havia una certa mala consciència per part europea. "Holanda té una gran tradició d'acollida. Va rebre jueus i protestants que eren perseguits en altres llocs, però els que varen denunciar Anna Frank eren holandesos, i no hem d'ignorar que la paraula *apartheid* és d'origen holandès", reconeixia la periodista Judith Neurinck. Europa ho ha inventat tot: el bo i el dolent. "El llenguatge de l'odi s'amplia: primer varen ser paraules com progrom, holocaust i genocidi, i ara hem incorporat el concepte de neteja ètnica", avisava el director del programa Mitjans per la Democràcia de la FIP i periodista belga Jean Paul Marthoz.

La bèstia torna a aixecar el cap

La conferència va ser un seguit d'avisos. "Mirem el que s'amaga als plec de les banderes nacionals", demanava un congressista. El moment és perillós. El fenomen racista tendeix a sortir quan hi ha problemes, i ara l'atur s'estén per Europa i per tot el món. El que ve de fora ens vol prendre la feina. "Ara a Europa l'extrema dreta torna a treure el llenguatge de l'odi. Assistim a agressions, amenaces, assassinats, que no són ni notícia. La denúncia del racisme ha d'anar a primera pàgina", va dir el comissari europeu Pdraig Flynn. "La bèstia torna a aixecar el cap", advertia el representant del Consell d'Europa. "Al meu país tenim ja més de 300 grups violents, que amenacen els afroamericans, els asiàtics, els jueus, els hispans, els gais, les lesbianes, i això la gent s'ho mira amb indiferència", va anunciar la periodista i dirigent sindical americana Anna Padia. "A Brasil la violència s'estén contra els humils, els camperols sense terra, les dones, els nens", explicava Américo Antunes. "A la República Sud-africana es viu un procés de reconciliació entre la majoria negra i la minoria blanca. Però ara tenim una nova immigració de l'Europa de l'Est i estem veient mostres de xenofòbia contra aquesta gent", va afirmar el professor Guy Berger. Les veus que avisen de la intolerància creixent contra el que és diferent procedeixen de tots el racons del món.

L'ofici de periodista es fa més perillós. "No se

Declaració de Bilbao

Recomanacions aprovades per la Conferència Mundial de Periodistes per la Tolerància

1. Promoure l'autoregulació i conducta ètica

Tots els sindicats de periodistes han de reafirmar la independència editorial i el dret dels periodistes a informar lliures de pressions internes i externes. Aquesta llibertat d'expressió ha de tenir el seu contrapès en la protecció dels drets i llibertats dels altres. Els materials que incitin a l'odi racial són inacceptables.

En suport a l'autoregulació, els periodistes han de promoure la solidaritat professional, alts estàndards ètics i el dret a resoldre dilemes ètics d'acord amb la consciència. En particular, la FIP i els sindicats de periodistes hauran de donar suport a orientacions i manuals d'estil per a periodistes en el tema del racisme.

2. Diversitat dins els mitjans de comunicació

Els sindicats de periodistes hauran d'exigir l'establiment de polítiques d'ocupació en els mitjans de comunicació que promoguin l'accés dels periodistes provinents de comunitats ètniques o minoritàries a la gran premsa. Les sales de redacció han de reflectir la pluralitat ètnica de la societat.

La capacitat de periodistes ha de donar una atenció especial al tema de la discriminació i la intolerància. Els sindicats han de col·laborar amb les escoles de periodisme per encoratjar els estudiants de diferents grups ètnics en l'estudi del periodisme.

Els periodistes i les organitzacions de mitjans han de promoure —sense exclusió— la cobertura informativa de les comunitats, incloent-hi l'ús de fonts d'informació de les comunitats minoritàries.

3. Cooperació i solidaritat en la indústria

Els periodistes i els empresaris dels mitjans han d'ampliar el diàleg per incentivar la comprensió del paper dels mitjans en la lluita contra la intolerància, i hauran d'actuar junts per millorar l'actuació dels mitjans en la societat. En aquest sentit, els empresaris hauran de reconèixer codis de conducta i guies promogudes pels sindicats de periodistes. Aquest diàleg ha de ser encoratjat entre els mitjans alternatius al servei de les comunitats minoritàries i la gran premsa.

4. Normes internacionals

La FIP ha de promoure i fer circular convencions, textos i declaracions internacionals i regionals, de gran importància per als periodistes en la plena comprensió de la tolerància, a través de manuals i materials que ofereixin exemples útils i estudis de casos a nivell regional. Per a l'any 1998 —el 50è aniversari de la firma de la Declaració Universal dels Drets Humans— la FIP ha de desenvolupar un projecte per a la defensa dels drets humans i del periodisme ètic.

olviden de Cabezas”, proclamava un full enganxat per les parets de la seu de la Fira de Mostres que va allotjar la conferència. Cabezas era un fotògraf de premsa argentí. El varen matar el passat 25 de gener i és el primer periodista assassinat des de l'acabament de la dictadura, ara fa quinze anys. Altres han tingut més sort, com Javier Elorriaga, de Chiapas, empresonat per les autoritats mexicanes i present a Bilbao, després de ser alliberat per pressions internacionals de la FIP.

Moltes vegades els mitjans han estat culpables de les situacions d'intolerància. Han contribuït a trencar la convivència, a sembrar el fanatisme, han incitat a l'odi racial i han llançat uns sectors de la societat contra altres amb qui abans havien conviscut. Han aixecat la bandera d'un nacionalisme agressiu o el que un present en diu 'etnonacionalisme'. S'han barrejat sentiments nacionals amb conceptes de raça i de religió, i s'ha donat a la gent el lema aberrant de "la meua ètnia és el meu Déu". És el cas de la Radio Mille Collines, que va desfermar passions que desencadenaren el conflicte de Ruanda, amb milions de refugiats, morts i desapareguts. "A l'exlugooslàvia primer va ser l'odi i després es va disparar la primera bala. Des del bàndol serbi es van difondre estereotips perversos: nosaltres, els bons; ells, els dolents; nosaltres, víctimes; ells, botxins. Això ha passat a Europa, al costat de molts de vosaltres. Fem que no es repeteixi el que va ocórrer a l'Alemanya nazi. Primer va ser contra els jueus, i això no concernia els aris; després contra els gitanos, i els alemanys de

5. Elevant la consciència

La FIP i els seus membres han de concertar projectes i activitats que permetin que el paper del periodisme i la seva cobertura —sense exclusions— fomentin una Cultura de Pau, i alhora permetin als periodistes prendre consciència de la importància i utilitat que tenen els codis d'ètica i les guies en la solució de dilemes ètics.

La FIP i els seus membres han d'instruir i informar sobre l'actuació dels mitjans en l'àrea de la intolerància i col·locar sobre la taula de discussió temes relacionats amb la tolerància dins les activitats sindicals a la gran premsa.

La FIP ha d'establir a la seva pàgina web un espai específic, "Periodisme per la Tolerància", per tal de:

- donar assessorament als periodistes sobre com fer front al discurs de l'odi,
- proveir informació sobre estratègies nacionals perquè els sindicats s'organitzin per a la tolerància,
- mantenir relacions amb sindicats que hagin desenvolupat programes pràctics en aquesta àrea i relacionar-se també amb altres fonts d'informació rellevants,
- descriure la política i activitats de la FIP sobre el tema de la tolerància, per proporcionar als sindicats i periodistes guies per facilitar el diàleg i les activitats intersindicals, i
- suggerir clàusules apropiades per als contractes

col·lectius, cobrint l'ocupació, la formació i la diversitat a les sales de redacció.

6. Estructures internes

Els periodistes han de debatre la millor manera de fer accessibles les estructures de les seves organitzacions a grups minoritaris o exclosos. Els sindicats haurien de considerar l'establiment de grups de treball per manejar temes d'intolerància.

7. Tolerància i dones als mitjans

La Conferència pren nota i dona suport a les conclusions del Taller de Gènere i Mitjans, que va concloure que a la gran premsa es continua representant les dones de manera estereotipada. Les conclusions d'aquest taller han de ser considerades per impulsar accions de la FIP en els seus programes per combatre la intolerància.

Finalment, la Conferència recomana que el Congrés de la FIP el 1998 adopti un programa integral per promoure activitats dissenyades amb l'objectiu d'enfortir els compromisos professionals en la defensa de la tolerància, els drets humans i la democràcia.

Bilbao, 4 de maig de 1997

soca-rel tampoc se sentien amenaçats; quan va ser contra els alemanys demòcrates, ja era massa tard", avisà el bosnià Mehmed Halilovic, director del diari de Sarajevo *Oslobodenje*, l'únic que ha mantingut aixecada la bandera de la convivència pluricultural durant el llarg conflicte.

Intolerants amb la intolerància

Amb les lleis de molts països democràtics, la societat queda indefensa. Seria difícil emprendre accions contra aquestes actituds als Estats Units, on l'esmena primera a la Constitució prohibeix qualsevol restricció de la llibertat d'expressió. I tampoc no es fa als països europeus. A la trobada es va explicar el cas de la televisió danesa, sancionada per propagar idees racistes. Quan el cas es va recórrer davant el Tribunal de Drets Humans, quatre jutges varen considerar que la defensa d'una minoria ètnica no podia passar pel damunt de la llibertat d'expressió. Davant d'aquestes traves, s'aixeca el clam que no es pot donar llibertat als enemics de la llibertat, que hem de ser intolerants en la defensa de la tolerància; intolerants davant els atacs a la dignitat de la persona i a pensar lliurement. El bisbe de Sant Sebastià encara ho va precisar més: intolerants contra el racisme, la xenofòbia, el terrorisme —el mateix dia havien matat un guàrdia civil a Bilbao— i la discriminació de la dona. Però la periodista belga Mia Doornaert, expresidenta de la FIP, va posar unes gotes de realisme a tant d'entusiasme: és fàcil ser tolerants amb el que passa lluny, el difícil és ser-ho amb el que tenim al costat. El turc demana tolerància amb el seu germà, que treballa a Alemanya i que viu atemorit per les amenaces dels *skins*, però no la practica amb el seu veí kurd.

Mercenaris de la ploma i el micro

I quin és el paper que tenen els mitjans en aquesta situació? Quan el president de l'Associació Europea d'Editors de Diaris i propietari de *The Examiner*, l'irlandès Alan Crosbie, va denunciar amb duresa els trencaments de la convivència i proclamà que els diaris ho haurien de fer millor, el periodista finès Bjorn Mansson li va preguntar si faria el mateix discurs davant una assemblea d'editors, ja que el racisme els és indiferent. Crosbie va contestar que no hi ha un estereotip d'editor, igual que no n'hi ha de periodista, perquè també molts periodistes només tenen al cap guanyar diners. L'esmentat Jean Paul Marthoz va reflectir aquesta diversitat professional en una frase molt gràfica: "De vegades es té la sensació que els periodistes no estan en la mateixa professió".

El representant de la secció de premsa de la central sindical francesa CGT va aportar dades sobre el que passa al seu país. Davant l'ascens del Front Nacional de Jean-Marie Le Pen, tots els periodistes es queixen de rebre pressions dels seus editors. "Ens hem d'adaptar", diuen. Sota l'amenaça de boicot i de retirar la publicitat, els ultradretans veuen publicats els seus comunicats xenòfobs a Marsella, Niça, Toulon i Orange. Això passa al país dels Drets del Home.

"Si el *Mirror* ho dona, nosaltres també ho hem de donar". Els exemples són universals. És el que una colombiana en diu 'el mercadeo', que a Bòsnia va portar a instal·lar càmeres de televisió en cantonades estratègiques amb la seguretat que tard o d'hora una persona cauria crivellada pels morters serbis. És el periodisme sense escrúpols, de mercenaris de la ploma, la càmera o el micro, condemnats per l'assemblea: "El periodisme sense humanitat només és comerç".

Periodisme de barricada

No cal que el periodista vulgui salvar res ni ningú. No som bombers ni tampoc una institució benèfica o redemptora. Cal ser només un bon professional sense cap altre deure moral que treballar amb rigor. Amb aquest plantejament va animar el debat el periodista català Miguel Angel Bastenier. Però el seu convenciment no és compartit pels que demanen un compromís, ja que no som àngels per distanciar-nos dels conflictes. Podem promoure una cultura de la tolerància i contribuir perquè els sentiments de la gent no siguin hostils cap a ningú. Però com es pot exercir el periodisme amb rigor en moltes zones del món? La resposta la demanen asiàtics, africans i llatioamericans; zones del món en les quals una aproximació a la veritat d'uns fets pot ser una condemna de presó o de mort. Per a aquesta gent, el periodisme de combat encara és una exigència. El representant de Perú, Roberto Mejia, va presentar el seu memorial de greuges: nou periodistes empresonats, quaranta denunciats per calúmnies, tres-cents amenaçats de mort.

El Nobel Ramos Horta, advocat i periodista fins que va haver d'exiliar-se el 1975, creu que s'ha de ser bel·ligerant amb els genocidis històrics contra armenis, jueus i kurds, i avui en dia contra Le Pen, els *skins* neonazis i tots els opressors. Va pel món demanant justícia per al seu país, Timor Oriental: "Durant aquests anys he trucat a les portes dels mitjans de comunicació. Al final t'escolten, però el dictador indonesi encara té més accés a la portada del *New York Times* que un defensor dels drets humans". I denuncia el pragmatisme i la *real-politik* que moltes vegades atrapen el periodista i els mitjans: "Al meu país, el 1975 hi va haver sis

periodistes morts. Eren australians, neozelandesos i un britànic. El cas es va tancar per no molestar Suharto. Aquell silenci s'ha demostrat còmplice del que ha passat després. I a què va portar la *real-politik* francoanglesa davant Hitler? Que ningú pugui dir el dia de demà que la premsa, en aquest moment, està tapant coses".

Contra la intolerància, el racisme i la xenofòbia, es demana periodisme de barricada. "El bon periodisme és el que molesta", va dir el belga Marthoz. I va explicar el cas d'un centre d'estudis nord-americà que es preguntava si no seria preferible amagar o rebaixar de to els incidents racials per no donar protagonisme als seus inspiradors. La conclusió va ser que això només contribuiria a desacreditar els mitjans davant aquells que coneixen els fets".

La humiliació de passar una frontera

Alguns del assistents sofreixen el racisme en la seva pròpia persona. "Vosaltres no sabeu la humiliació que significa passar una frontera europea quan es ve d'Àfrica", va dir el ghanès Kabral Blay-Amilhere, president de l'Associació de Periodistes d'Àfrica Occidental. Un altre cas és el de la palestina Ruba Husari, resident a Ramala, a Cisjordània, corresponsal a Jerusalem de la BBC i del mitjà àrab de Londres Al-Hyat: "Jo sóc subjecte de racisme. Jo sóc l'enemiga dels israelians. Un periodista israelià pot anar de nord a sud de Palestina. Jo no puc moure'm de casa ni informar sense permís".

Ho pateixen també els periodistes de minories ètniques que exerceixen en països occidentals quan hi ha reduccions de plantilla. No serà per racisme, però curiosament són les primeres víctimes, malgrat que se'ls necessita. Deia la directora adjunta de *Los Angeles Times*, Narda Zachino: "A la meua ciutat hi va haver un incendi molt gros en una indústria. Tots els treballadors eren immigrants. Els periodistes d'altres mitjans, tots d'origen nord-americà, no varen aconseguir gran cosa. Nosaltres vam enviar-hi un xinès, un coreà i un hispà, i vàrem donar una bona informació. A la meua ciutat, d'acord amb la població que hi ha i la que es preveu, ens calen més periodistes de les minories". I va explicar que quan ella començava a proposar un reportatge sobre un fet ocorregut en el si d'una família negra i la resposta que va obtenir va ser: "Oblida't d'això. Aquesta gent no compta". ●

Premi a la llibertat de premsa

La conferència internacional de periodistes en favor de la tolerància ha servit aquest any per a la celebració de l'acte central del Dia Mundial de la Llibertat de Premsa, convocat cada any per la Unesco el 3 de maig. L'acte es va aprofitar per entregar el premi que porta el nom del periodista colombià Guillermo Cano, director d'*El Espectador*, assassinat pels narcotraficants a les portes del diari, l'any 1986. En aquesta ocasió, el guardó ha recaigut en la periodista xinesa Gao Yu, de 53 anys, empresonada des de 1993 pel suposat delictiu de "divulgació de secrets d'Estat". Totes les gestions fetes fins ara per al seu alliberament han estat infructuoses. Davant la impossibilitat de recollir el premi, el va rebre el secretari general de la Federació Internacional d'Editors de Diaris, Timothy Baldins; li va entregar la vídua del periodista assassinat, Ana María Busquets de Cano, nascuda a Barcelona i resident a Colòmbia des de fa 57 anys. L'acte va ser presidit pel director general de la Unesco, Federico Mayor Zaragoza, que va assegurar: "No hi ha pau sense llibertat d'expressió. La llibertat d'expressió és essencial per a la llibertat de les persones, i en aquesta missió els periodistes i els mitjans de comunicació tenen molt a fer per transformar el món". El lehendakari José Antonio

Ardanza va dir que el nacionalisme té mala premsa pels molts excessos que s'han comès en el seu nom, però va convidar els presents a distingir entre el fenomen i la seva perversió.

Sis anys empresonada

La periodista xinesa Gao Yu, de 53 anys, treballava a l'agència oficial xinesa News Service fins que en va ser acomiadada el 1988 per col·laborar en una revista d'intel·lectuals independents. Va participar en els fets de la plaça de Tien-An-Men el 1989 i va patir una primera detenció. En sortir de la presó va seguir amb les seves activitats, col·laborant amb la premsa de Hong-Kong, on publicava articles sobre la situació xinesa. La van tornar a arrestar l'octubre de 1993, dos dies abans de fer un projectat viatge a Nova York per participar en una trobada de periodistes a la Universitat de Columbia. Va estar incomunicada fins al judici, que es va fer en secret i sense assistència jurídica. Condemnada, el seu recurs va ser rebutjat i compleix condemna des d'aleshores en una presó situada a 80 quilòmetres de Beijing. ●

— Tomás y Valiente deia que la tolerància a Espanya havia servit per designar les cases de mal nom, els prostíbuls —

A la fotografia de l'esquerra, el secretari general de la Federació Internacional d'Editors de Diaris, Timothy Baldins, rep en nom de la periodista xinesa empresonada Gao Yu el Premi Internacional de Premsa que porta el nom del periodista colombià assassinat Guillermo Cano. El premi el va lliurar la vídua del periodista assassinat, Ana María Busquets de Cano.